

UDK: 35.085:351.746.1(497.11)

342.738(497.11)

Originalni naučni rad

BEZBEDNOSNO PROVERAVANJE LICA – TRADICIONALNI MODELI I PRIMERI DOBRE PRAKSE

Saša Mijalković

Kriminalističko-policijska akademija, Beograd¹

Sažetak: Tradicionalni model bezbednosnog proveravanja u Republici Srbiji u delimičnoj je koliziji sa savremenim međunarodnim i ustavnim standardima o ljudskim pravima u pogledu zakonitosti postupanja državnih organa prema građanima, zaštite podataka o ličnosti, nediskriminacije građana, individualnosti posledica kaznenog sankcionisanja, prezumpcije nevinosti, prava na pravni lek i drugih prava. Ako se pođe od toga da su osnovni principi demokratskog društva zaštita ljudskih prava, onda to podrazumeva da svaka delatnost državnih organa mora da bude zasnovana na zakonu ili na drugom propisu koji je u skladu sa Ustavom i zakonom. Međutim, organizacija, mere, poslovi i aktivnosti bezbednosnog proveravanja u Republici Srbiji nisu zakonski regulisani. Postoje samo pojedinačne odredbe pojedinih zakona u kojima se konstatuje da će, radi ostvarivanja određenih prava građana ili radi zaštite određenih javnih interesa, pojedine službe bezbednosno proveravati lica. To stvara prostor za povredu ljudskih prava. S tim u vezi, u radu je prikazan model bezbednosnog proveravanja koji značajno smanjuje mogućnosti kršenja prava građana.

Ključne reči: službe bezbednosti, bezbednosno proveravanje, model bezbednosnog proveravanja, modelovanje, zaštita ljudskih prava, zakon.

¹ Rad je rezultat 2 naučnoistraživačka projekta Kriminalističko-policijske akademije u Beogradu pod nazivom: Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija (finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 179045, rukovodilac projekta prof. dr Saša Mijalković) i *Upravljanje policijskom organizacijom u sprečavanju i suzbijanju pretnji bezbednosti u Republici Srbiji* (rukovodilac projekta prof. dr Dane Subošić). Redovni profesor; e-mail: sasa.mijalkovic@kpa.edu.rs.

Uvod

Bezbednosno proveravanje su službene mere, aktivnosti, poslovi i zadaci kojima ovlašćeni organ bezbednosti, u zakonski predviđenoj proceduri, uz uvažavanje principa profesionalne etike, utvrđuje bezbednosnu podobnost lica i daje mu ili mu uskraćuje bezbednosnu dozvolu za ostvarivanje nekog njegovog prava. S tim u vezi, *bezbednosna provera* je službeni dokument organa bezbednosti sa nalazima bezbednosnog proveravanja lica. Ukoliko je mišljenje o bezbednosnoj podobnosti lica pozitivno, sastavni deo ovog dokumenta je i *bezbednosna dozvola* koja se upućuje državnom organu koji odlučuje o pravu proveravanog lica. Najzad, *bezbednosna podobnost* podrazumeva ispunjenost uslova za ostvarivanje prava građana. Nadležni državni organ može da izda i izvestan *bezbednosni sertifikat* o podobnosti građana za ostvarivanje njegovog prava.²

Najčešći razlozi bezbednosnog proveravanja su sagledavanje ispunjenosti podobnosti, tj. bezbednosnih uslova kandidata za prijem u radni odnos u određeni državni organ, za nabavljanje oružja ili za pristup tajnim podacima. Ukoliko kandidat ispunjava sve bezbednosne uslove, smatra se da je dobio bezbednosnu dozvolu, odnosno da je provera „pozitivna“; ukoliko kandidat ne ispunjava bezbednosne uslove, on neće dobiti bezbednosnu dozvolu, odnosno bezbednosna provera je „negativna“. U slučaju zapošljavanja, bezbednosna podobnost je profil ličnosti koji je odgovarajući profilu profesionalnog pripadnika određenog državnog organa. Naime, podobnost podrazumeva da je za kandidata pouzdano utvrđeno da on u prošlosti nije vršio nikakve nezakonite ili nemoralne radnje, niti se analizom njegovog ponašanja, osobina, navika i sklonosti može pouzdano pretpostaviti da bi u budućnosti mogao da vrši neke nezakonite ili nemoralne radnje koje bi direktno ili indirektno mogle da utiču na kvalitet, zakonitost i etičnost njegovog radnog angažovanja, a time i na kvalitet njegovog servisiranja građana i države.

U žargonu sektora bezbednosti, svi aspekti predmeta našeg istraživanja zbirno se nazivaju bezbednosnom proverom („personalna bezbednosna provera“ ili „bezbednosna provera fizičkog lica“). Bezbednosno proveravanje, po pravilu, sprovode policija i službe bezbednosti.³

1. Modeli bezbednosnog proveravanja

Modeli, a time i efekti, odnosno pravne, etičke i, na kraju, životne posledice koje proizvodi bezbednosno proveravanje su različiti i zavise od društveno-

2 Na primer, sertifikat za pristup tajnim podacima, kojima se omogućava zaposlenje lica na određenom radnom mestu u državnom organu koji raspolaže tajnim podacima; dozvola za nabavljanje oružja i slično.

3 Međutim, mimo bilo kakvog zakonskog osnova i za privatne potrebe, to neretko čine i nedržavni subjekti bezbednosti (privatne detektivske agencije, privatne obavestajne organizacije). Vidi: Lj. Stajić, *Osnovi sistema bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2008, str. 214–215; R. Milašinović, *Tajne paralele – obavestajna služba u međunarodnim odnosima*, 4. jul, Beograd, 1981; R. Milašinović, *CIA, moć i politika*, Birotehnika, Zagreb, 1984. M. Bajagić, M.: *Špijunaža u XXI veku*, Marso, Beograd, 2010.

političkog sistema u kojem se sprovode. Iz aspekta legalnosti i legitimiteta, tri su modela bezbednosnog proveravanja:

– prema prvom modelu, bezbednosna provera je zadatak koji bezbednosni organ mora da izvrši krajnje efikasno, ne birajući sredstava i metode;

– prema drugom modelu, bezbednosna provera je službena radnja koju, na osnovu određenih zakonskih i podzakonskih propisa, uz uvažavanje profesionalne etike, izvesnim efikasnim metodama, tehnikama i sredstvima sprovode jedan ili više organa bezbednosti, u cilju utvrđivanja bezbednosne podobnosti pojedinca za rad u državnim organima;

– u okviru trećeg modela uvažava se drugopomenuti pristup, ali nije dovoljno da metode, tehnike i sredstva proveravanja budu efikasni, već je neophodno da budu minimalni i primereni cilju bezbednosne provere, tako da se nepotrebno ne zadire u slobode i prava lica koje se proverava.

Osnovna razlika između ova tri pristupa je očigledna:

– prvi pristup je karakterističan za nedemokratske i totalitarne režime, gde je bezbednost poretka vlasti i režima neprikosnoven. Režimski interesi se prikazuju kao državni i nacionalni interesi, pa se režim štiti navodnom zaštitom ustavnog i državnog poretka, pri čemu se svaki napad na režim prikazuje kao napad na državu.⁴ U tom smislu, da bi zaštitio sebe, režim posredstvom službi bezbednosti sprovodi rigorozne bezbednosne provere kako bi sprečio prijem u radni odnos ili ostvarenje drugog prava lica na čiju saradnju ne bi mogao da računa prilikom sprovođenja svoje politike. Prava ostvaruju i u radni odnos se primaju ideološko-politički istomišljenici, a procedura prijema je opterećena nepotizmom, kronizmom i korupcijom. U tom smislu, proveravaju se i članovi porodice lica, pa i njihovi „grehovi“ predstavljaju smetnju za ostvarivanje prava proveravanog lica. Proces sprovođenja bezbednosne provere podrazumeva i primenu metoda, tehnika i sredstava zloupotrebom i prekoračenjem službenih ovlašćenja i kršenjem profesionalne etike. Time se duboko zadire u slobode i prava građana, i to ne samo onih koji apliciraju za rad u državnom organu, nego i članova njihovih porodica i lica sa kojima su kandidati u kontaktu⁵;

– drugi pristup je karakterističan za države u ekonomskoj i političkoj tranziciji, kao i za države u postkonfliktnim regionima, koje nastoje da izgrade demokratske institucije. Službe bezbednosti ovakvih država su opterećene „nedemokratskom“ prošlošću i, iako teže demokratizaciji, teško napuštaju stare metode rada. Naviknute na efikasnost, one nastoje da dođu do podataka koji su neophodni za davanje ili uskraćivanje bezbednosne dozvole na sve načine koji su dozvoljeni zakonom. Iako u tome najčešće i ne krše zakon, službe bezbednosti svestranije i nepotrebno zadiru u život i privatnost pojedinca, a neretko i članova njegove porodice⁶;

4 S. Mijalković, *Nacionalna bezbednost*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011, str. 166–169.

5 Vidi – S. Mijalković; M. Milošević, *Obaveštajno-bezbednosna djelatnost i službe*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2011, str. 348–352.

6 Vidi – S. Mijalković, *Obaveštajno-bezbednosne službe i nacionalna bezbednost*, *Bezbednost*, br. 1, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 2011, str. 74–92.

– treći pristup je karakterističan za države sa dugom demokratskom tradicijom, pa službe bezbednosti zakonito i profesionalno primenjuju samo pojedine službene metode i ovlašćenja kojima se minimalno zadire u privatni život pojedinca. Proverava se samo lice koje zahteva ostvarenje nekog prava a, ukoliko to nije neophodno, ne i lica iz njegovog okruženja. Bezbednosna provera nema pravni legalitet i legitimitet ukoliko nije sprovedena u strogo propisanom zakonskom okviru, ali i ako izvori iz kojih su prikupljana saznanja takođe nisu bezbednosno provereni ili su u koliziji sa zakonom i etikom. U ovakvom ambijentu, bezbednosna provera nije puki instrument u sprovođenju ovlašćenja državnih organa, kao što ni sprovođenje ovlašćenja nije puki instrument režima ili pojedine ideologije.⁷

2. Tradicionalni model bezbednosnog proveravanja u Republici Srbiji

Tradicionalna metodika vršenja bezbednosnih provera nameće niz dilema i u delimičnoj je koliziji sa savremenim međunarodnim standardima i Ustavom Republike Srbije⁸ kojim se garantuje *zaštita podataka o ličnosti* (čl. 42). Ako se pođe od činjenice da su osnovni principi demokratskog društva zaštita ljudskih prava, onda to podrazumeva da svaka delatnost državnih organa mora da bude zasnovana na zakonu ili na drugom propisu koji je u skladu sa Ustavom i zakonom.

Međutim, organizacija, mere, poslovi i aktivnosti bezbednosnog proveravanja u Republici Srbiji nisu zakonski regulisani. Postoje samo pojedinačne odredbe pojedinih zakona u kojima se konstatuje da će, radi ostvarivanja određenih prava građana ili radi zaštite određenih javnih interesa, pojedine službe bezbednosno proveravati lica. Proveravanje se vrši terenskim i kartotečnim prikupljanjem obaveštenja o ličnosti (ponašanje, navike, sklonosti, kriminalna prošlost i sl.), zaposlenju i kretanju lica, a najčešće i članova njegove porodice, pa i lica sa kojima kontaktira. O tome se sačinjava izveštaj, u koji se unosi subjektivna (diskreciona) ocena službenog lica o podobnosti proveravanog lica da ostvari određeno pravo (zaposlenje, nabavljanje oružja, pristup tajnim podacima i sl.).

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije bezbednosno proverava lica: prilikom zasnivanja radnog odnosa u MUP RS, što se odnosi i na kandidate koji konkurišu za prijem u policijske škole i kurseve, po osnovu Zakona o policiji (čl. 110–111)⁹; prilikom odlučivanja po zahtevu građana MUP-u za nabavljanje oružja i minicije, po osnovu Zakona o oružju i municiji¹⁰; za utvrđivanje

7 Vidi – S. Mijalković, *The Basis of National Security in International Law*, NBP : Nauka – Bezbednost – Policija, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2014, str. 49-68.

8 Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 83/2006.

9 Zakon o policiji, *Službeni glasnik RS*, br. 101/05, 63/2009-odluka Ustavnog suda i 92/2011.

10 Nekada je ovaj osnov sadržan u čl. 7–8 Zakona o oružju i municiji, *Službeni glasnik RS*, br. 9/1992, 53/1993, 67/1993, 48/1994, 44/1998, 39/2003, 85/2005, 101/2005, 27/2011. Novim Zakonom o oružju i municiji (*Službeni glasnik RS*, br. 20/2015), koji je već stupio na pravnu snagu, ali će se primenjivati od 2016. godine, pravni osnov bezbednosnog proveravanja lica sadržan je u čl. 11, st. 1, t. 6 i u čl. 13.

ispunjenosti uslova preduzetnika i fizičkog lica za dobijanje licenci za vršenje poslova privatnog obezbeđenja, po osnovu *Zakona o privatnom obezbeđenju* (čl. 10, st. 1., t. 4.5 i čl. 12, st. 1, t. 4)¹¹; za utvrđivanje ispunjenosti uslova pravnog lica za detektivsku delatnost, preduzetnika za detektivsku delatnost i fizičkog lica za dobijanje licenci za vršenje poslova detektivske delatnosti, po osnovu *Zakona o detektivskoj delatnosti* (čl. 5, st. 1., t. 3 i čl. 6, st. 1, t. 3)¹²; po zamolnici organa bezbednosti Ministarstva odbrane, po osnovu *Zakona o policiji* (čl. 6 i 186), a u vezi sa *Zakonom o odbrani* (čl. 110)¹³, *Zakonom o Vojsci Srbije* (čl. 39, s. 1, t. 8 i čl. 40, st. 3)¹⁴ i *Zakonom o Vojnobezbednosnoj i Vojnoobaveštajnoj agenciji* (čl. 6, st. 1, t. 3; čl. 6, st. 5)¹⁵; po zamolnici kazneno-popravnih zavoda, radi provere lica koje treba pustiti na odsustvo sa izdržavanja zatvorske kazne, po osnovu *Zakona o policiji* (čl. 6 i 186); po zamolnici drugih državnih organa (sud, tužilaštvo, sud za prekršaje itd.), radi provere adrese lica kojima ne mogu da uruče određena pismena ili prema kojima ne mogu da primene konkretnu službenu radnju, po osnovu *Zakona o policiji* (čl. 6 i 186); za koja se traži dozvola za pristup tajnim podacima, po osnovu *Zakona o tajnosti podataka* (čl. 54)¹⁶; koja vrše funkciju, odnosno obavljaju poslove i zadatke u državnim organima i posebnim organizacionim jedinicama za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, po osnovu *Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela* (čl. 16)¹⁷.

Bezbednosno-informativna agencija bezbednosno proverava¹⁸: kandidate za prijem u radni odnos u BIA, po osnovu *Zakona o Bezbednosno-informativnoj agenciji* (čl. 20)¹⁹; lica koja će imati pristup tajnim podacima, po osnovu *Zakona o tajnosti podataka* (čl. 54); lica koja vrše funkciju, odnosno obavljaju poslove i zadatke u državnim organima i posebnim organizacionim jedinicama za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela po osnovu *Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju*

11 *Zakon o privatnom obezbeđenju*, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2013, sa kasnijim izmenama i dopunama. Po ovom zakonu, bezbednosna provera je provera koju, u skladu sa zakonom kojim se uređuje oružje i municija, vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova (čl. 3, st. 1, t. 15). Inače, pre donošenja ovog zakona, policija je bezbednosne provere vršila po zamolnici službi za fizičko-tehničko obezbeđenje ličnosti i objekata, radi provere podobnosti kandidata za zaposlenje ili zaposlenog da nosi oružje prilikom obavljanja poslova obezbeđenja, po osnovu *Zakona o policiji* (čl. 6 i 186) i *Zakona o oružju i municiji* (čl. 7–8).

12 *Zakon o detektivskoj delatnosti*, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2013. Ovim Zakonom se ne određuje pojam bezbednosne provere.

13 *Zakon o odbrani*, *Službeni glasnik RS*, br. 116/2007, sa kasnijim izmenama i dopunama..

14 *Zakon o Vojsci Srbije*, *Službeni glasnik RS*, br. 116/2007, sa kasnijim izmenama i dopunama..

15 *Zakon o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji*, *Službeni glasnik RS*, br. 88/2009, sa kasnijim izmenama i dopunama.

16 *Zakon o tajnosti podataka*, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2009.

17 *Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela*, *Službeni glasnik RS*, br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - dr. zakon, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - dr. zakon i 101/2011 - dr. zakon).

18 *Informator o radu Bezbednosno-informativne agencije*, Bezbednosno-informativna agencija, Beograd, 1. februar 2013, str. 29, 55, dostupno i na: www.bia.gov.rs.

19 *Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji*, *Službeni glasnik RS*, br. 42/2002 sa kasnijim izmenama i dopunama.

organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela (čl. 16); lica za potrebe planiranja i delovanja snaga odbrane Republike Srbije, po osnovu Zakona o odbrani (čl. 81, stav 7) i lica koja se primaju na rad, postavljaju ili raspoređuju na mesta rada i poslove koji se kontraobaveštajno štite, po osnovu Uredbe o određivanju poslova bezbednosne zaštite određenih lica i objekata (čl. 7, stav 1, alineja 4)²⁰.

Najzad, po osnovu *Zakona o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji*, Vojnobezbednosna agencija bezbednosno proverava: kandidate za prijem u radni odnos u Ministarstvo odbrane i na službu u Vojsku Srbije (što obuhvata i kandidate iz građanstva koji konkurišu za prijem u Vojnu akademiju i Medicinski fakultet VMA Univerziteta odbrane u Beogradu (osnov su i čl. 110 Zakona o odbrani i čl. 39–40 Zakona o Vojsci Srbije), kao i drugih lica koja su od značaja za obavljanje bezbednosne i kontraobaveštajne zaštite Ministarstva odbrane i Vojske Srbije, tj. lica koja u okviru ovih poslova obavljaju opštebezbednosne, kontraobaveštajne i ostale poslove i zadatke od značaja za odbranu Republike Srbije, u saradnji sa Bezbednosno-informativnom agencijom i policijom (čl. 6, st. 4, t. 7); pravna i fizička lica kada je to neophodno za obavljanje poslova iz njene nadležnosti (čl. 25, st. 1, t. 10); pripadnike Vojnobezbednosne agencije i Vojnoobaveštajne agencije na zahtev unutrašnje kontrole, a po odluci direktora VBA, odnosno direktora VOA (čl. 57, st. 4). Osim toga, Vojnobezbednosna agencija bezbednosno proverava: lica za koja se traži dozvola za pristup tajnim podacima, po osnovu Zakona o tajnosti podataka (čl. 54); lica koja vrše funkciju, odnosno obavljaju poslove i zadatke u državnim organima i posebnim organizacionim jedinicama za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, po osnovu Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela (čl. 16).

Istovremeno, moramo da naglasimo i to da ovim zakonskim propisima i uredbom nije propisan postupak bezbednosnog proveravanja, niti prava koja ima lice koje je „predmet“ bezbednosnog proveravanja, a u Ministarstvu unutrašnjih poslova ne postoji čak ni podzakonski akt (pravilnik, uputstvo, instrukcija) kojim se ova materija reguliše.

To nije slučaj sa normativom i praksom Vojnobezbednosne agencije, koja je postupak vršenja bezbednosne provere, kao i sadržaj upitnika koji popunjava lice koje će se bezbednosno proveravati i njegova pisana saglasnost da se proveravanje izvrši, propisala posebnim *Pravilnikom o vršenju bezbednosnih provera koje sprovodi Vojnobezbednosna agencija*.²¹

Članom 2 ovog Pravilnika predviđa se da se bezbednosne provere u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije vrše: za prijem na rad u Ministarstvo odbrane i Vojsku Srbije; za školovanje u vojnim školama i vojne stipendiste u zemlji; za vojnike – regrute za popunu posebnih jedinica; za aktivnu rezervu; za Kurs za rezervne oficire; za rad, školovanje i usavršavanje u inostranstvu; za angažovanje za potrebe

²⁰ Uredba o određivanju poslova bezbednosne zaštite određenih lica i objekata, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2010.

²¹ Član 27 Pravilnika o vršenju bezbednosnih provera koje sprovodi VBA, *Službeni vojni list*, br. 18/2010, 23/2012.

međunarodne saradnje u skladu sa preuzetim ugovorenim obavezama Republike Srbije; za lica koja privremeno ulaze i rade u vojnim objektima; za lica koja imaju pristup i koriste tajne podatke, kao i za druga lica u skladu sa zakonom. Daljim odredbama Pravilnika preciziraju se obim i predmet bezbednosnog proveravanja za svaki od navedenih osnova vršenja bezbednosne provere.

Posledica ovakve generalne pravne neuređenosti (uz male izuzetke u pogledu VBA) je da su u praksi bezbednosnog proveravanja u Republici Srbiji evidentne izvesne *dileme*: „predmeta“ bezbednosnog proveravanja: da li je to isključivo lice koje želi da ostvari određeno pravo ili su to i članovi njegove porodice i lica sa kojima kontaktira; neophodnosti izričite pisane saglasnosti lica koje želi da ostvari neko pravo ili se podrazumeva prećutna saglasnost samim zahtevanjem ostvarenja prava; da li pisana saglasnost za vršenje bezbednosne provere lica podrazumeva i saglasnost da se bezbednosno provere članovi porodice ili i svako od njih mora da da pisanu saglasnost da bude bezbednosno proveren; nemogućnosti ulaganja pravnog leka protiv konačne ocene službe bezbednosti i nepostojanje mogućnosti sudske zaštite ljudskih prava; vremenskog i prostornog važenja tzv. „negativne“ provere; u pogledu pravnog osnova i načina vršenja bezbednosne provere (zakonom se nalaže bezbednosno proveravanje lica za zapošljavanje na pojedinim radnim mestima i zakonom se pojedine službe bezbednosti obavezuju i ovlašćuju da vrše bezbednosno proveravanje. Sve ostalo: obim i predmet bezbednosnog proveravanja, procedura i metodika vršenja bezbednosnih provera, način ocenjivanja bezbednosne podobnosti lica, sadržaj pismena (bezbednosne dozvole) su stvar podzakonskih propisa, dok pojedine službe bezbednosti ovu materiju nisu uredile ni podzakonskim aktima).

Uz to, ovakvim pravnim prazninama se *omogućava*: prekomerno zadiranje u slobode i prava građana, tj. prikupljanje podataka u obimu koji je veći od realnih potreba; zloupotreba prava diskrecionog odlučivanja o građaninu, jer je ostavljen prostor za korupciju, nepotizam i kronizam, odnosno za diskriminaciju po ideološko-političkom, verskom, socijalnom, etničkom i drugom osnovu; nedobijanje obrazloženja zbog uskraćivanja bezbednosne dozvole, nemogućnost uvida u sadržaj bezbednosne provere i nemogućnost osporavanja navoda i ocene u dokumentu provere. Takođe, ne zna se ni šta će se činiti u situaciji u kojoj su lice istovremeno bezbednosno proveravala dva različita organa bezbednosti, od čega je jedan dao, a drugi nije dao bezbednosnu dozvolu za ostvarivanje prava itd.

Očigledno je da ove dileme potvrđuju višestruki značaj i važnost pitanja bezbednosnog proveravanja lica. Istovremeno, teorije bezbednosnih, pravnih i kriminalističkih nauka su veoma skromne i rasvetljavanju ovih dilema nisu pridale naročit značaj. Međutim, i pored svega, u Republici Srbiji postoji primer „dobre regulative“ i „dobre prakse“ bezbednosnog proveravanja, koji je normiran Zakonom o tajnosti podataka.

3. Primer dobre prakse – model bezbednosnog proveravanja lica po osnovu Zakona o tajnosti podataka

Zakonom o tajnosti podataka propisana je procedura bezbednosnog proveravanja podobnosti lica za pristup i rukovođenje tajnim podacima i dokumentima koji su zakonom, drugim propisom ili odlukom nadležnog organa donesenom na osnovu zakona proglašeni tajnom, a njihovim odavanjem prouzrokuju se ili bi mogle da se prouzrokuju štetne posledice. Time je stvoren pravni okvir kojim se u potpunosti uvažavaju sva ljudska prava u koja se inače zadire tradicionalnom metodikom bezbednosnog proveravanja.²²

U zavisnosti od procene potencijalne štete po interese Republike Srbije, određuje se stepen tajnosti podatka, i to: *državna tajna*, koji se određuje radi sprečavanja nastanka neotklonjive teške štete po interese Republike Srbije; *strogo poverljivo*, koji se određuje radi sprečavanja nastanka teške štete po interese Republike Srbije; *poverljivo*, koji se određuje radi sprečavanja nastanka štete po interese Republike Srbije i *interno*, koji se određuje radi sprečavanja nastanka štete za obavljanje zadataka i poslova organa javne vlasti koji ih je odredio.

Jedna od *opštih mera zaštite tajnih podataka* je i određivanje rukovaoca tajnim podacima, uključujući i njegovu *bezbednosnu proveru* u zavisnosti od stepena tajnosti podatka. U smislu Zakona o tajnosti podataka, *bezbednosna provera* je postupak koji pre izdavanja sertifikata za pristup tajnim podacima sprovodi nadležni organ, u cilju prikupljanja podataka o mogućim bezbednosnim rizicima i smetnjama u pogledu pouzdanosti za pristup tajnim podacima (čl. 2, st. 1, t. 8). Jedna od *opštih mera zaštite tajnih podataka* je određivanje rukovaoca tajnim podacima, uključujući i njegovu *bezbednosnu proveru* u zavisnosti od stepena tajnosti podatka (čl. 32, st. 1, t. 5). Slično tome, ovlašćeno lice može da dostavi tajne podatke drugim pravnim ili fizičkim licima koja po osnovu ugovornog odnosa pružaju usluge organu javne vlasti, ako su za lica koja obavljaju ugovorene poslove izvršene bezbednosne provere i izdati sertifikati (čl. 46, st. 1, t. 2).

Inače, pristup tajnim podacima i korišćenje podataka i dokumenata bilo kog stepena tajnosti bez izdavanja sertifikata, na osnovu funkcije i u cilju obavljanja poslova iz njihove nadležnosti imaju predsednik Narodne skupštine, predsednik

²² *Podatak od interesa za Republiku Srbiju* je svaki podatak ili dokument kojim raspolaže organ javne vlasti, koji se odnosi na teritorijalni integritet i suverenost, zaštitu ustavnog poretka, ljudskih i manjinskih prava i sloboda, nacionalnu i javnu bezbednost, odbranu, unutrašnje poslove i spoljne poslove. Dalje, *tajni podatak* je podatak od interesa za Republiku Srbiju koji je zakonom, drugim propisom ili odlukom nadležnog organa donesenom u skladu sa zakonom, određen i označen određenim stepenom tajnosti. *Strani tajni podatak* je podatak koji Republici Srbiji poveri strana država ili međunarodna organizacija uz obavezu da ga čuva kao tajni, kao i tajni podatak koji nastane u saradnji Republike Srbije sa drugim državama, međunarodnim organizacijama i drugim međunarodnim subjektima, u skladu sa zaključenim međunarodnim sporazumom koji je sa navedenim subjektima zaključila Republika Srbija. Najzad, *bezbednosni rizik* je stvarna mogućnost narušavanja bezbednosti tajnih podataka. Tajnost podatka, pod uslovima i na način utvrđen zakonom, određuje ovlašćeno lice: predsednik Narodne skupštine; predsednik Republike; predsednik Vlade; rukovodilac organa javne vlasti; izabrani, postavljeni ili imenovani funkcioner organa javne vlasti koji je za određivanje tajnih podataka ovlašćen zakonom, odnosno propisom donesenim na osnovu zakona, ili ga je za to pismeno ovlastio rukovodilac organa javne vlasti; lice zaposleno u organu javne vlasti koje je za to pismeno ovlastio rukovodilac tog organa. Zakon o tajnosti podataka, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2009. Vidi čl. 1–2, 8–21, 30–33, 37–47, 84–86.

Republike i predsednik Vlade (čl. 37). Državni organi koje bira Narodna skupština, rukovodioci državnih organa koje bira Narodna skupština, sudije Ustavnog suda i sudije, ovlašćeni su da pristupe podacima svih stepena tajnosti koji su im potrebni za obavljanje poslova iz njihove nadležnosti bez bezbednosne provere. Međutim, u određenim situacijama, da bi pristupili tajnim podacima koji su označeni stepenom „državna tajna“ i „strogo poverljivo“, neophodna je bezbednosna provera (čl. 38, st. 1–2). Članovi odbora Narodne skupštine nadležnog za nadzor i kontrolu u sektoru odbrane i bezbednosti, imaju pravo na pristup i uvid u tajne podatke u vezi sa vršenjem funkcije nadzora i kontrole, u skladu sa zakonom (čl. 39) itd.

Fizičko i pravno lice – korisnik tajnog podatka, imaju pravo pristupa tajnim podacima koji su neophodni za obavljanje poslova iz delokruga njegovog rada i koji su po stepenu tajnosti određeni u *sertifikatu za pristup tajnim podacima*, odnosno dozvoli (čl. 42). Sertifikat izdaje nadležni organ utvrđen Zakonom o tajnosti podataka, na osnovu pisanog zahteva fizičkog lica, ako je podnosilac zahteva, između ostalog, „prošao odgovarajuću bezbednosnu proveru“ (čl. 48, st. 1, t. 5). Isto se odnosi i na pravno lica (čl. 49, st. 1, t. 3).

Zakonodavac je bio veoma precizan, pa je detaljno propisao stepene bezbednosnih provera u zavisnosti od stepena tajnosti podataka kojima će se pristupati. Tako postoje tzv. osnovna bezbednosna provera („interno“ i „poverljivo“); potpuna bezbednosna provera („strogo poverljivo“) i posebna bezbednosna provera („državna tajna“) (čl. 53).

U zavisnosti od vrste bezbednosne provere, bezbednosno proveravanje sprovede različite službe bezbednosti: bezbednosnu proveru za pristup tajnim podacima i dokumentima stepena tajnosti „državna tajna“ i „strogo poverljivo“ vrši Bezbednosno-informativna agencija Republike Srbije; bezbednosnu proveru za pristup tajnim podacima i dokumentima stepena tajnosti „poverljivo“ i „interno“ vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova; bezbednosnu proveru za pristup tajnim podacima i dokumentima svih stepena tajnosti za lica kojima je pristup tajnim podacima i dokumentima potreban radi obavljanja funkcija ili radnih dužnosti u Ministarstvu odbrane i Vojski Srbije vrši Vojnobezbednosna agencija. Izuzetno, bezbednosnu proveru za pristup tajnim podacima i dokumentima stepena tajnosti „poverljivo“ i „interno“ za lica kojima je pristup tajnim podacima i dokumentima potreban radi obavljanja funkcija ili radnih dužnosti u Bezbednosno-informativnoj agenciji, vrši Bezbednosno-informativna agencija. Analogno tome, bezbednosnu proveru za pristup tajnim podacima i dokumentima stepena tajnosti „strogo poverljivo“ za lica kojima je pristup tajnim podacima i dokumentima tog stepena tajnosti potreban radi obavljanja funkcija ili radnih dužnosti u ministarstvu nadležnom za unutrašnje poslove, pored Bezbednosno-informativne agencije, vrši i ministarstvo nadležno za unutrašnje poslove. Organi nadležni za bezbednosnu proveru dužni su da u postupku vršenja bezbednosne provere ostvare međusobnu saradnju (čl. 54), a u bezbednosnom proveravanju mogu da sarađuju sa organima stranih država, međunarodnih organizacija i drugih međunarodnih subjekata nadležnih za bezbednosnu proveru, u skladu sa međunarodnim sporazumom koji je zaključila Republika Srbija i propisima koji u Republici Srbiji uređuju zaštitu podataka o ličnosti (čl. 55).

Bezbednosnom proverom podnosioca zahteva vrši se procena bezbednosnog rizika, naročito od neovlašćenog i nezakonitog pristupa i korišćenja tajnih podataka. U okviru bezbednosne provere nadležni organ sa aspekta bezbednosti ocenjuje navode u popunjenom bezbednosnom upitniku. Nadležni organ, u vezi sa navodima iz bezbednosnog upitnika, prikuplja lične i druge podatke od lica na koje se ti podaci odnose, od drugih organa javne vlasti, organizacija i lica, iz registara, evidencija, datoteka i zbirki podataka koje se vode na osnovu zakona (čl. 56).

S tim u vezi, radi vršenja bezbednosne provere, Kancelarija Saveta dostavlja podnosiocu zahteva bezbednosni upitnik. Podnosilac zahteva popunjava osnovni *bezbednosni upitnik*. Ako se sertifikat zahteva za tajne podatke stepena tajnosti „državna tajna“ i „strogo poverljivo“, popunjava i *poseban bezbednosni upitnik*. Popunjeni i potpisani upitnik podnosioca zahteva istovremeno predstavlja pisanu saglasnost za vršenje bezbednosne provere i označava se stepenom tajnosti (čl. 57).

U *osnovni bezbednosni upitnik* („interno“) za fizička lica unose se sledeći podaci o podnosiocu zahteva: ime i prezime, kao i prethodna imena i prezimena; jedinstven matični broj građana; datum i mesto rođenja; državljanstvo, prethodna državljanstva i dvojna državljanstva; prebivalište i boravište, kao i prethodna prebivališta; bračni status i porodično stanje; podaci o licima koja žive u zajedničkom domaćinstvu sa licem na koga se odnosi bezbednosni upitnik (njihova imena i prezimena, zajedno sa prethodnim imenima i prezimenima, njihovi datumi rođenja, kao i odnos sa proveravanim licem); ime i prezime, datum rođenja i adresa prebivališta srodnika do drugog stepena srodstva u pravoj i prvog stepena srodstva u pobočnoj liniji, usvojioca, staratelja, očuha, maćehe, odnosno hranitelja; stručna sprema i zanimanje; podaci o prethodnim zaposlenjima; podaci u vezi sa izvršenjem vojne obaveze; podaci o krivičnom i prekršajnom kažnjavanju i krivičnim i prekršajnim postupcima koji su u toku; medicinski podaci u vezi sa bolestima zavisnosti (alkohol, opojne droge i dr.), odnosno duševnim bolestima; kontakti sa stranim službama bezbednosti i obaveštajnim službama; disciplinski postupci i izrečene disciplinske mere; podaci o članstvu ili učešću u aktivnostima organizacija čije su aktivnosti ili ciljevi zabranjeni; podaci o odgovornosti za povredu propisa koji se odnose na tajnost podataka; podaci o pravu svojine ili drugom stvarnom pravu na nepokretnosti, podaci o pravu svojine na drugim stvarima upisanim u javni registar, kao i podatak o godišnjem porezu na ukupan prihod građana za prethodnu godinu; prethodne bezbednosne provere (čl. 58). Postoji i osnovni bezbednosni upitnik za pravna lica (čl. 59).

U *poseban bezbednosni upitnik* unose se podaci o: službovanju u stranim vojskama i paravojnim formacijama; drugi podaci i činjenice, osim podataka iz osnovnog bezbednosnog upitnika koje fizičko, odnosno pravno lice čine podložnim uticajima i pritiscima koji predstavljaju bezbednosni rizik; dugovima nastalim usled finansijskih zaduženja ili preuzetih garancija (čl. 60).

Predmet bezbednosne provere su podaci koji su sadržani u bezbednosnim upitnicima. Posebna bezbednosna provera obuhvata, pored provere činjenica u okviru potpune bezbednosne provere, i proveru činjenica, okolnosti i događaja iz privatnog života podnosioca zahteva, najmanje u poslednjih deset godina od dana podnošenja zahteva za izdavanje sertifikata, koje bi, u slučaju postojanja, predstavljale osnov za sumnju u njegovu poverljivost i pouzdanost, a naročito

ako su njegove aktivnosti u suprotnosti sa interesima Republike Srbije ili ako je povezan sa stranim licima koja mogu da ugroze bezbednost i međunarodne interese Republike Srbije (čl. 61–62).

Rok za izvršenje bezbednosne provere je, po pravilu, do 30 dana za osnovnu bezbednosnu proveru; do 60 dana za potpunu bezbednosnu proveru i do 90 dana za posebnu bezbednosnu proveru. Ako se bezbednosna provera ne izvrši u predviđenim rokovima, smatra se da ne postoji bezbednosni rizik pristupa tajnim podacima podnosioca zahteva (čl. 63).

Organi nadležni za vršenje bezbednosne provere dostavljaju Kancelariji Saveta izveštaj o rezultatima bezbednosne provere, odnosno posebne bezbednosne provere, uključujući i popunjeni bezbednosni upitnik, sa preporukom za izdavanje ili uskraćivanje sertifikata. U izveštaju se ne navode izvori bezbednosne provere, a izveštaj i preporuka se označavaju stepenom tajnosti „poverljivo“ (čl. 65). Kancelarija Saveta o izdavanju sertifikata odlučuje rešenjem, u roku od 15 dana od dana dostavljanja izveštaja sa preporukom, odnosno od isteka roka za izvršenje bezbednosne provere (čl. 66).

Kancelarija Saveta dostavlja rešenje rukovodiocu organa javne vlasti koji je tražio izdavanje sertifikata i licu za koje je tražen sertifikat (čl. 68). Rešenjem će se odbiti zahtev za izdavanje sertifikata ako se na osnovu izveštaja bezbednosne, odnosno dopunske bezbednosne provere utvrdi: da je podnosilac zahteva naveo neistinite i nepotpune podatke u bezbednosnom upitniku; da podnosilac zahteva ne ispunjava uslove za izdavanje sertifikata, odnosno dozvole (čl. 48–50); da podnosilac zahteva nije obezbedio uslove za preduzimanje propisanih mera zaštite tajnih podataka; da postoji bezbednosni rizik od pristupa i korišćenja tajnih podataka podnosioca zahteva. Obrazloženje rešenja o odbijanju izdavanja sertifikata ne sadrži podatke koji se smatraju tajnim, niti navođenje izvora bezbednosne provere (čl. 69).

Na postupak izdavanja sertifikata, odnosno dozvole primenjuju se odredbe zakona kojim se uređuje opšti upravni postupak. Tako se i protiv rešenja Kancelarije Saveta može izjaviti žalba ministru nadležnom za pravosuđe. Rešenje ministra nadležnog za pravosuđe je konačno i protiv njega se može pokrenuti upravni spor (čl. 70–71).

Kancelarija Saveta vodi jedinstvenu centralnu evidenciju u kojoj, između ostalog, čuva bezbednosne upitnike i izveštaje o bezbednosnoj proveru sa preporukom (čl. 79). Organ koji je nadležan za vršenje bezbednosne provere, vodi evidenciju bezbednosnih provera i čuva dokumenta o bezbednosnoj proveru sa primerkom izveštaja i preporuke. Podaci iz bezbednosne provere mogu se koristiti samo za namene za koje su prikupljeni (čl. 80).

U podatke iz svoje bezbednosne provere lice ima pravo uvida i druga prava na osnovu uvida u skladu sa zakonom koji uređuje zaštitu podataka o ličnosti, izuzev u podatke koji bi otkrili metode i postupke korišćene u prikupljanju podataka, kao i identifikovali izvore podataka iz bezbednosne provere (čl. 81).

Ovde se moramo osvrnuti i na *Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*²³, kojim se svakom fizičkom licu garantuje zaštita podataka o ličnosti. Poslove zaštite podataka o ličnosti obavlja Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti (čl. 2).

Prema ovom zakonu, obrada podataka o ličnosti nije dozvoljena ako: fizičko lice nije dalo pristanak za obradu, odnosno ako se obrada vrši bez zakonskog ovlašćenja; se vrši u svrhu različitu od one za koju je određena, bez obzira da li se vrši na osnovu pristanka lica ili zakonskog ovlašćenja za obradu bez pristanka; svrha obrade nije jasno određena, ako je izmenjena, nedozvoljena ili već ostvarena; je lice na koje se podaci odnose određeno ili određivo i nakon što se ostvari svrha obrade; je način obrade nedozvoljen; je podatak koji se obrađuje nepotreban ili nepodesan za ostvarenje svrhe obrade; su broj ili vrsta podataka koji se obrađuju nesrazmerni svrsi obrade; je podatak neistinit i nepotpun, odnosno kada nije zasnovan na verodostojnom izvoru ili je zastareo (čl. 8).

Obrada podataka bez pristanka lica je dozvoljena: da bi se ostvarili ili zaštitili životno važni interesi lica ili drugog lica, a posebno život, zdravlje i fizički integritet; u svrhu izvršenja obaveza određenih zakonom, aktom donetim u skladu sa zakonom ili ugovorom zaključenim između lica i rukovaoca, kao i radi pripreme zaključenja ugovora; u drugim slučajevima određenim zakonom ili drugim propisom donetim u skladu sa zakonom, radi ostvarenja pretežnog opravdanog interesa lica, rukovaoca ili korisnika podatka o ličnosti (čl. 12).

Organ vlasti obrađuje podatke bez pristanka lica, ako je obrada neophodna radi obavljanja poslova iz svoje nadležnosti određenih zakonom ili drugim propisom u cilju ostvarivanja interesa nacionalne ili javne bezbednosti, odbrane zemlje, sprečavanja, otkrivanja, istrage i gonjenja za krivična dela, ekonomskih, odnosno finansijskih interesa države, zaštite zdravlja i morala, zaštite prava i sloboda i drugog javnog interesa, a u drugim slučajevima na osnovu pismenog pristanka lica (čl. 13).

Po ovom zakonu, građanin ima *pravo na obaveštenje o obradi podataka o njemu* (čl. 19); *pravo na uvid u podatke koji se na njega odnose* (čl. 20); *pravo na kopiju podatka koji se na njega odnosi* (čl. 21); *pravo da od rukovaoca zahteva ispravku, dopunu, ažuriranje, brisanje podataka, kao i prekid i privremenu obustavu obrade*

23 *Službeni glasnik RS*, br. 97/2008 i 104/2009 – dr. zakon. *Podatak o ličnosti* je svaka informacija koja se odnosi na fizičko lice, bez obzira na oblik u kome je izražena i na nosač informacije (papir, traka, film, elektronski medij i sl.), po čijem nalogu, u čije ime, odnosno za čiji račun je informacija pohranjena, datum nastanka informacije, mesto pohranjivanja informacije, način saznavanja informacije (neposredno, putem slušanja, gledanja i slično, odnosno posredno, putem uvida u dokument u kojem je informacija sadržana i sl.), ili bez obzira na drugo svojstvo informacije (čl. 3, st. 1, t. 1).

Obrada podataka je svaka radnja preduzeta u vezi sa podacima kao što su: prikupljanje, beleženje, prepisivanje, umnožavanje, kopiranje, prenošenje, pretraživanje, razvrstavanje, pohranjivanje, razdvajanje, ukrštanje, objedinjavanje, upodobljavanje, menjanje, obezbeđivanje, korišćenje, stavljanje na uvid, otkrivanje, objavljivanje, širenje, snimanje, organizovanje, čuvanje, prilagođavanje, otkrivanje putem prenosa ili na drugi način činjenje dostupnim, prikriivanje, izmeštanje i na drugi način činjenje nedostupnim, kao i sprovođenje drugih radnji u vezi sa navedenim podacima, bez obzira da li se vrši automatski, poluautomatski ili na drugi način (čl. 3, st. 1, t. 3).

Organ vlasti je državni organ, organ teritorijalne autonomije i jedinice lokalne samouprave, odnosno drugi organ ili organizacija kojoj je povereno vršenje javnih ovlašćenja (čl. 3, st. 1, t. 4).

(čl. 22), a podnosilac zahteva za ostvarivanje prava u vezi sa obradom ima *pravo da izjavi žalbu Povereniku*, s tim što se i protiv odluke Poverenika može pokrenuti upravni spor (čl. 42).

Najzad, *Ustavom Republike Srbije* garantuje se više ljudskih sloboda i prava koje imaju neposrednu vezu sa bezbednosnim proveravanjem lica, i to: Zabrana diskriminacije (čl. 21); Pravna sigurnost u kaznenom pravu (čl. 34); Pravo na jednaku zaštitu prava i na pravno sredstvo (čl. 36); Zaštita podataka o ličnosti (čl. 42); Sloboda misli, savesti i veroispovesti (čl. 43); Sloboda mišljenja i izražavanja (čl. 46); Sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti (čl. 47); Pravo na učešće u upravljanju javnim poslovima (čl. 53); Pravo na rad (čl. 60); Pravo na pravnu pomoć (čl. 67); Zabrana diskriminacije nacionalnih manjina (čl. 76); Ravnopravnost u vođenju javnih poslova (čl. 77) itd.

Zaključak

Službe bezbednosti u bezbednosnom proveravanju obavezuju *Ustav* i *Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*. U tom smislu, jasno je da svaki pojedinac ima ljudsko pravo na rad, što podrazumeva i zaposlenje u državnim organima, pravo na jednak tretman u postupku zapošljavanja, pravo prezumpcije nevinosti i individualnu odgovornost, pravo na zaštitu podataka o ličnosti, pravo da zna da se obrađuju podaci o njegovoj ličnosti, pravo uvida u spise koji su produkt obrade podataka, pravo da uloži pravni lek protiv rezultata obrađenih podataka kojima mu se uskraćuje ostvarivanje određenih prava (na rad).

Nacionalna praksa bezbednosnog proveravanja lica morala bi da se uredi zakonom. S obzirom na to da policija najviše primenjuje ovu praksu, za to bi najpogodniji bio *Zakon o policiji*, s tim što bi se posebnom odredbom tog zakona predvidelo da propisanu proceduru primenjuju i Bezbednosno-informativna agencija i Vojnobezbednosna agencija. Na osnovu tog zakona, doneli bi se podzakonski propisi i revidirali kodeksi profesionalne etike.

U izradi ovog propisa valjalo bi krenuti od „dobrih standarda“ zaštite ljudskih prava koji su propisani *Zakonom o tajnosti podataka* i *Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti*. Osnovni i minimalni principi budućeg propisa morali bi da budu: potpuna pravna uređenost prakse bezbednosnog proveravanja; nediskriminacija, po bilo kom osnovu; nedvosmislenost predmeta bezbednosnog proveravanja (propisani standardni upitnik sa podacima koji se proveravaju); objektivna procena validnosti izvora informacija i validnosti saznanja; individualnost bezbednosnih smetnji proveravanog lica, tako da proveravano lice ne snosi posledice bezbednosnih smetnji članova porodice; prezumpcija nevinosti u pogledu nastupanja bezbednosnih smetnji u budućnosti; davanje prethodne pisane saglasnosti proveravanog lica za vršenje bezbednosne provere; obaveštavanje proveravanog lica o ishodu bezbednosne provere; omogućavanje proveravanom licu da uloži pravni lek protiv ishoda bezbednosne provere (najmanje dvostepeni: administrativni i sudski), uz mogućnost opovrgavanja navoda koji su u proveru sadržani; objektivne i efikasne kontrole nad sprovođenjem propisa u vezi sa bezbednosnim proveravanjem.

Literatura

1. Bajagić, M; *Špijunaža u XXI veku*, Marso, Beograd, 2010.
2. Bajagić, M; *Metodika obaveštajnog rada*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2010.
3. *Informator o radu Bezbednosno-informativne agencije*, Bezbednosno-informativna agencija, Beograd, 1. februar 2013, dostupno i na: www.bia.gov.rs.
4. Mijalković, S; Milošević, M.; *Obaveštajno-bezbednosna djelatnost i službe*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2011.
5. Mijalković, S; *Nacionalna bezbednost*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.
6. Milašinović, R; *CIA, moć i politika*, Birotehnika, Zagreb, 1984.
7. Milašinović, R; *Tajne paralele – obaveštajna služba u međunarodnim odnosima*, Beograd, 1981.
8. Pravilnika o vršenju bezbednosnih provera koje sprovodi VBA, *Službeni vojni list*, br. 18/2010, 23/2012.
9. Stajić, Lj; *Osnovi sistema bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2008.
10. Uredba o određivanju poslova bezbednosne zaštite određenih lica i objekata, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2010.
11. Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 83/2006.
12. Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji, *Službeni glasnik RS*, br. 42/2002, sa kasnijim izmenama i dopunama.
13. Zakon o detektivskoj delatnosti, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2013, sa kasnijim izmenama i dopunama.
14. Zakon o odbrani, *Službeni glasnik RS*, br. 116/2007, sa kasnijim izmenama i dopunama.
15. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, *Službeni glasnik RS*, br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – dr. zakon, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - dr. zakon i 101/2011 - dr. zakon).
16. Zakon o oružju i municiji, *Službeni glasnik RS*, br. 9/1992, 53/1993, 67/1993, 48/1994, 44/1998, 39/2003, 85/2005, 101/2005, 27/2011.
17. Zakon o oružju i municiji, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2015.
18. Zakon o policiji, *Službeni glasnik RS*, br. 101/05, 63/2009-odluka Ustavnog suda i 92/2011.
19. Zakon o privatnom obezbeđenju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2013, sa kasnijim izmenama i dopunama.
20. Zakon o tajnosti podataka, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2009.
21. Zakon o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji, *Službeni glasnik RS*, br. 88/2009, sa kasnijim izmenama i dopunama.
22. Zakon o Vojski Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 116/2007, sa kasnijim izmenama i dopunama.

PERSON'S SECURITY BACKGROUND CHECK – TRADITIONAL MODELS AND GOOD PRACTICE

Sasa Mijalkovic

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summary: The traditional model for security background check in the Republic of Serbia is partially opposed to contemporary international and constitutional standards in human rights regarding the legality of the actions of state authorities towards citizens, the protection of personal data, non-discrimination of citizens, individuality of the consequences of penal sanctions, the presumption of innocence, the right to legal remedy and other rights. Starting from the fact that the basic principle of a democratic society is the protection of human rights, it assumes that any activity of state authorities must be based on law or other regulation that is consistent with the Constitution and the law. However, the organization, measures, tasks and activities of the security background check in Serbia are not legally regulated. There have been only individual provisions of certain laws indicating that certain services will do the security background check in order to exercise certain rights of citizens or for the protection of certain public interest. This leaves certain space for human rights violations. For that reason this paper will present a model for security background check that significantly reduces the possibility of violation of civil rights.